

KAREL WAERIE, OOK EEN AALTERSE FIGUUR

Het zou sommige heemkundigen soms ontgaan, maar er bestaat nog zoiets als mondelinge overlevering. Verhalen uit het verleden helpen ons een beeld te vormen van vroegere tijden, maar het wantrouwen is soms groot omdat men (terecht) veronderstelt dat bij het doorgeven van de feiten deze telkens persoonlijk “aangedikt” werden. Volksliederen werden in vroegere tijden ook mondeling overgeleverd en in sommige gevallen in een *calepin* of een *cahier* opgeschreven. Hier treft men ook (soms grondige) veranderingen aan t.o.v. de oorspronkelijke (?) tekst, maar de oorzaak zit niet zozeer in de *aandikking*. Bij het voorzingen gebeurde het niet zelden dat de toehoorder bepaalde woorden of stukken uit strofe of refrein niet goed begreep en hij dat deel bij het zelf voorzingen persoonlijk ging interpreteren en vervangen zodat het er wel *ongeveer op trok*. *Overdrijven* was dus zelden de bedoeling, wel het zelf kunnen zingen tot vermaak van de toehoorders.

Zo staat een paar keer per maand het lied *De Spiegelkast* op mijn zangprogramma. In de periode van mijn (bescheiden) veldwerk op zoek naar volksliederen in de zeventiger jaren bezorgde mij iemand dat lied op een bandje. “*Van een nonkel die het op het laatste trouwfeest met veel succes (en met een half stuk in zijn kraag...) gezongen had*”, klonk de commentaar erbij. Ik vond het een heel grappige tekst en heb het jarenlang gezongen zonder te weten dat het van de bekende 19de eeuwse volkszanger Karel Waerie was... Het had dan ook in die ruim honderd jaar overlevering wel enige veranderingen ondergaan. Tot ik het vond in de niet zo ruim verspreide *Vetjes*-bundel, het aanhangsel van de *Verzameling der volledige kluchtige en politieke liederen van Karel Waerie*, uitgegeven door diens weduwe in 1899. In die brochure, *die niet verkocht mocht worden aan personen beneden de 18 jaar*, had het lied de titel *Zijn dagelijksch gebruik*. Het is in 1995 ook op mijn CD met Volks- en marktliederen opgenomen.

Karel Waerie en Aalter

Wat heeft de figuur Karel Waerie nu met onze gemeente Aalter te maken? Ter verduidelijking een korte levensschets.

“Karel Waerie werd op 3 juli 1842 geboren in de Veerstraat te Gent, midden een typische, dichtbevolkte arbeidersbuurt (nu staat het R.T.T.-gebouw er aan de Keizer Karelstraat). Zijn beide ouders waren thuiswevers en in zijn vroege levensjaren maakte hij zo kennis met het armoedig bestaan van de uitgebuite

Gentse textielarbeiders. Die toestand werd nog versterkt door het veelvuldig kroeglopen van zijn vader, die daar wel een graag geziene gast was. Petrus ('Piro') Waerie kon namelijk voor de vuist weg grappige gedichtjes improviseren. Karel had het dus van die kant wel mee.

Vader Waerie werd echter in 1849 aangesteld als opperbaas in een leerwerkhuis te Aalter om de plattelandsbevolking te leren weven. Op die manier trachtte het Belgisch gouvernement te verhelpen aan de concurrentiestrijd met de reeds gemechaniseerde Engelse bedrijven. Hoewel dat later een verloren maatregel bleek had dat voor gevolg dat Karel van zijn 7e tot zijn 20e (?) levensjaar in Aalter verbleef en daar zijn onderwijs genoot. Een gedreven en op literair gebied niet onbelangrijke onderwijzer, Leonard David, heeft hem wellicht in de plaatselijke gemeenteschool de kunde en de liefde voor taal en dichtkunst bijgebracht. Dat is wel goed merkbaar in zijn latere taalkundig uitstekende liedteksten.

Terug in Gent in 1860 begon zijn carrière als een van de meest populaire volkszangers die Vlaanderen gekend heeft. Aanvankelijk bedoeld om zijn broer Jan uit de financiële nood te helpen (katoencrisis!) werd hij weldra full-time volkszanger. Hij bleek zeer talentrijk en veelzijdig in dat "beroep". De kracht van zijn oeuvre ligt in het feit dat hij zelden poogde de stijl van de grote literatuur te imiteren. Hij bleef steeds een directe, authentieke volkse stijl hanteren.

In de traditie van de marktzangers trok hij naar het platteland (ook naar Aalter!) om op te treden op markten, kermissen en in herbergen, maar was achteraf wel voor een belangrijk deel café-chantantzanger. Hij bracht daarbij vooral liederen uit zijn kluchtig repertoire, maar met zijn politiek-geëngageerde liederen leverde hij zijn deel in de ontvoogdingsstrijd van de Gentse textielarbeiders ("Daens" in Gent). Veel liederen van Waerie hebben een felle antiklerikale inslag, waarbij de machtspositie en de rijkdom van de kerk als instelling en haar verbondenheid met de heersende klasse en de politieke wereld het moesten ontgelden.

Als politiek zanger evolueerde Karel Waerie van een anti-katholieke, pro-liberale houding naar het socialisme. Hij klaagde in zijn liederen de corruptie van de heersende klasse en het onrecht aan en koos voor de verdediging van de onmondige mens.

Hij overleed aan een longontsteking op 15 maart 1898. Hij was amper 55 jaar."

Door die laatste datum wordt het wellicht duidelijk waarom in dit jaar 1998 het onderzoek naar de roots van Karel Waerie in Aalter gebeurt. Het is namelijk de honderdste verjaardag van zijn stervensjaar. Dit is niet zo gebruikelijk, gezien meestal geboortejaren van bekende figuren herdacht worden. Maar hij

stierf door zijn engagement en in dat opzicht lijkt het mij wel zinvol hem te gedenken en te wijzen op het belang van de volksliederen op sociaal-politiek gebied.

Samen met het (nog niet eerder uitgevoerde) historisch onderzoek in het Aalterse gemeentearchief heb ik er een liedprogramma rond samengesteld.

Historisch tijdsbeeld

Zoals hierboven vermeld kwam Petrus Waerie als Gentse wever met zijn gezin naar Aalter. Die gebeurtenis is voor zoon Karel een zegen geweest, maar het had met minder prettige sociale toestanden te maken. Daarom volgend beknopt historisch overzicht.

“De revolutie van 1830 met de stichting van de Belgische Staat had op economisch gebied bijzonder zware gevolgen voor Vlaanderen. Vooral de textielnijverheid was getroffen omdat de Nederlandse koloniën door de afscheuring van Noord-Nederland niet langer afzetgebieden waren.

Daarenboven dwong de scherpe Engelse concurrentie de textielnijverheid te mechaniseren. Maar de overvloed aan arbeidskrachten in gans de provincie Oost-Vlaanderen was echter de oorzaak dat de mechanisatie van het traditionele spin- en weefambacht buitengewoon traag verliep. De concurrentie van de gemechaniseerde bedrijven trachtte men te overwinnen met steeds lagere lonen. Uiteindelijk zou dit leiden tot de ontzettend zware crisis van 1846-1848. Nochtans was in Gent de mechanisatie van de linnennijverheid gestart in 1838 met de oprichting van la Linière Gantoise en La Lys.

Die verschrikkelijke crisis is mede veroorzaakt doordat de bestuurlijke kringen in België meenden de huisnijverheid te moeten blijven verdedigen met de meest onzinnige argumenten.

Bekend bleef de naïeve bewering dat de kwaliteit van de producten van de gemechaniseerde spinnerijen noodzakelijk minderwaardig moest zijn, aangezien niets het speeksel van de jonge Vlaamse maagd ooit zou kunnen vervangen...! Dit beweerde men in een periode waarin voornamelijk de Vlaamse gewesten geteisterd werden door een depressie als nooit te voren.

Ook de streek van Aalter ontsnapte daar niet aan. De productiviteit van de huisnijverheid, vooral inzake textiel, was in die tijd op een minimum teruggeslagen. Dit weerspiegelde zich in de lonen van enkele centiemmen per dag, waarvoor niet slechts de vader, maar ook de moeder en zelfs verscheidene kinderen zich vele uren moesten inspannen. Daarenboven mislukte in die periode (1845-1846) ook de graan- en aardappeloogsten, die de voedselprijzen tot ongeken- de hoogten deden stijgen. De verzwakte bevolking werd een weerloze prooi van besmettelijke ziekten en veel mensen stierven van uitputting en ellende.

Sommigen weken uit (Amerika!), voor anderen bleef niets anders meer over dan te bedelen.

En toch volharde onze overheid in de boosheid en zocht nog heil in het bevorderen van de huisnijverheid om de crisis het hoofd te bieden. Zo werden overal op het platteland leerwerkhuizen voor jonge wevers opgericht. Men trachtte zo de werkloze jonge mannen te herscholen.

In Aalter werd de Gentse fabrikant Van den Hove belast met de leiding van zo een leerwerkhuys. Hij stuurde twee meestergasten ter plaatse. Eén van hen was Petrus (Piro) Waerie, de vader van Karel."

Die Gentse fabrikant zal wellicht niet zijn beste en betrouwbaarste krachten uitgestuurd hebben. Petrus Waerie was dan wel misschien een bekwame stielman, zijn kleinzoon met dezelfde voornaam Petrus (tweede zoon van Karel) vermeldt in zijn *Beknopte Levensbeschrijving* in 1899 over zijn grootvader: "... een onverbeterlijken dronkaard ... Meer belust naar den kroeg dan in het huiselijk geluk, was hij in alle herbergen den welgekomenen... ". Enigszins zalvend gaat hij verder : "... Niet zelden maakte hij dichtjes voor de vuist, en algemeen als den vermakelijken Piro Waeri gekend, werd hij in gezelschappen bijzonder aangetrokken ...". Karel zal het dus in die zin van niet ver gedeeld hebben. Maar, schrijft Karels zoon over zijn grootvader : "... Ongelukkiglijk was hij niet zo lollig in zijn huisgezin, waar hij meest dronken en zonder loon aanlandde. Zeer zorgeloos over de opvoeding zijner kinderen, zou niet een dezer ooit de school gezien hebben, doch hier heeft het toeval in voorzien..."

Karel Waerie in Aalter

Dat toeval was de verhuis van het gezin Waerie naar Aalter. Dat gebeurde in 1849. Zoals voor vele data en beweringen steunen wij op vermelde uitgave van 1899. Een jaar na de dood van Karel Waerie, in 1898, gaf zijn weduwe de *Verzameling der volledige Kluchtige en Politieke liederen van Karel Waerie* uit, met bijvoeging van het portret en de *beknopte levensbeschrijving van den Gentschen volksdichter door P. Waerie (zoon)*.

Het leerwerkhuys

In de levensbeschrijving vinden we: "*Ten jare 1849 werd Piro Waerie opperbaas en leermeester in eene fabrieksschool te Aeltre*".

Verder lezen we: "... *Deze school, welke dienen moest om de boeren het weven te leeren, stond onder het toezicht van den Staat, de provincie en de gemeente...*"

In dat geval zouden wij in de gemeenteraadsverslagen het volgende moeten terugvinden:

- 1) Beslissing van de gemeente om zo een leerwerkhuis op te richten op bevel van hogerhand.
- 2) Bepaling van de plaats waar het leerwerkhuis zou worden ondergebracht, hetzij door aankoop of huur van een gebouw.
- 3) Benoeming en verdere vergoeding van Petrus Waerie als oppermeester.
- 4) Het ontslag van Petrus Waerie als oppermeester, want we lezen in dezelfde levensbeschrijving van zijn kleinzoon: “... *In 1856 werd hij als opperbaas der fabrieksschool ontslagen...*”

1. In het gemeenteraadsverslag (G.V.) van 30 september 1846 is voor het eerst sprake in de zin van het verhelpen van de heersende crisis: “ *1er objet: Répondre à une série de questions relatives à l’industrie linière conformément à la lettre de Mr Le Gouverneur, datée du 24 ce mois.*”

Er wordt vermeld dat het antwoord in tweevoud werd opgemaakt, een voor in het gemeentearchief, een voor de gouverneur. Niet teruggevonden in het archief, maar misschien kan men het aantreffen in de registers van de uitgaande briefwisseling.

De nijpende problemen van de crisis komen ook naar voor in het G.V. van 5 januari 1847, waarbij de schatbewaarder van de provincie in opdracht van het Ministerie van Binnenlandse Zaken, 2000 fr. overmaakt aan de gemeente Aalter. Dat wordt door de gemeenteraad als volgt verdeeld: 1300fr. voor brood en 700fr. voor het comité van de linnenindustrie, om hun werkzaamheden voort te zetten en uit te breiden ten voordele van de spinsters en de *wervers*. De gemeente stelde zo een aantal werklozen te werk.

G.V. van 6 maart 1847. De gemeente wenst te bouwen (of zoekt te huren) een lokaal met woonst voor een meester-gast en magazijnbewaker. Dat lokaal moet kunnen dienen als atelier waar 10 à 12 weefgetouwen moeten kunnen geplaatst worden. Dit verwijst dus expliciet naar bedoeld leerwerkhuis. De gemeenteraad stelt echter de voorwaarde dat de aangrenzende gemeenten financieel tussenkomen in de kosten in verhouding tot hun bevolkingsaantal.

G.V. van 10 januari 1848. De gemeenteraad gaat akkoord met de oprichting, maar het mag de gemeentekas niets kosten! Er wordt vermeld dat alles moet kunnen verhaald worden op de provincie en de nationale overheid.

In latere gemeenteraadsverslagen vinden we geen spoor meer van het leerwerkhuis. In 1862 echter is er op last van de overheid weer sprake van aankoop van grond voor de bouw van een leerwerkhuis met hulp van staat en provincie.

2. Volgens het rapport van het *Atelier d’apprentissage* van 30 november 1850 aan de arrondissementscommissaris is het gebouw voor het leerwerkhuis gehuurd op 14 januari 1848 aan de weduwe Chr. Facon. Het was gelegen achter *huis Van Hecke*, Stationstraat 39 rechtover het Gemeenteplein (nu Boom-

gaard). De werkzaamheden van de inrichting zijn reeds de dag nadien begonnen onder de leiding van de Gentse fabrikant Van den Hove. Hij heeft er twee arbeiders geplaatst die met het aanleren van het weven belast waren. Indien een van hen Petrus Waerie was, zou hij dus ongeveer een jaar op voorhand reeds in Aalter verbleven hebben voor hij in 1849 definitief naar Aalter kwam wonen. Gezien wij de juiste datum van de inschrijving van het gezin Waerie niet kennen kan het ook zijn dat het reeds vroeger dan 1849 naar Aalter is komen wonen.

3. Wij hebben geen benoeming en bepaling van vergoeding voor de *opperbazen* van het leerwerkhuys in de verslagen gevonden. Misschien zat het loon in de jaarlijks toegekende subsidie van 1000fr begrepen.

4. De Aalterse gemeenteraad weigerde in zitting van 31 oktober 1855 nog de gebruikelijke subsidie van 1000fr. voor het leerwerkhuys in te schrijven in de begroting van 1856. Hij besloot daartoe door de geringe belangstelling vanwege de zonen van de arbeiders en de boeren uit de gemeente. De raad werd echter door de gouverneur teruggefloten en op 30 april 1856 staat hij toch een subsidie van 300fr. toe aan het leerwerkhuys voor het jaar 1856. Dat was ongeveer het bedrag van de pacht (259,66fr.) die aan mevrouw Facon moest betaald worden. Vermoedelijk is dat het laatste jaar van het bestaan van het leerwerkhuys, wat zou kunnen kloppen met de bewering over Petrus Waerie; “... *In 1856 werd hij als opperbaas der fabriekschool ontslagen...*”.

Als we in de gemeenteraadsverslagen en -rekeningen geen spoor van vergoeding voor Waerie vinden, was het dan misschien een andere instantie (provincie of staat) die voor de uitbetaling zorgde?

En terzijde: Waerie is ontslagen in 1856 en zijn afschrijving uit het bevolkingsregister dateert van 1864. Wat heeft hij in die periode gedaan? Niet veel goeds blijkbaar, want na zijn ontslag lezen we: “... *De armoede drong in het huisgezin en den drank maakte van den vader een duivel...*”

Inschrijving en afschrijving

Petrus Waerie is volgens zijn kleinzoon met zijn gezin in 1849 vanuit Gent naar Aalter verhuisd. Ook omdat verder in de levensbeschrijving Karel wordt vermeld als ingeschreven in de plaatselijke gemeenteschool mogen we veronderstellen dat Petrus met zijn gezin hier in Aalter zijn woonst had.

In het archief van de Gentse bevolkingsdienst vinden we dat het gezin in 1842 (het geboortjaar van Karel) ingeschreven was in de Veerstraat nr. 13 te Gent. Na de geboorte van Karel bestond het gezin uit:

vader Petrus Waerie   (°Gent 19/03/1805)
moeder Paulina De Baedts   (°Gent 17/01/1808)

1. Waeri Philippe Cornelius (°Gent 10/03/1827)

2. Waeri Petrus Joannes (°Gent 10/05/1829)

3. Waeri Ludovicus Joannes (°Gent 13/11/1831)

Drie kinderen uit het eerste huwelijk van Petrus Waeri met Janson Coleta Jacoba.

4. Waeri Marie (°Gent 16/01/1835)

5. Waeri Joanna (°Gent 12/09/1837)

6. Waeri Jean (°Gent 25/02/1840)

7. Waeri Charles Franciscus (°Gent 02/07/1842)

Vier kinderen uit het huwelijk van Petrus Waeri met De Baedts Paulina Jodoca.

In 1847 zijn zij niet meer ingeschreven in de Gentse bevolkingsregisters. Waren zij toen reeds naar Aalter vertrokken? In het rapport van het *Atelier d'apprentissage* van 30 november 1850 staat ook vermeld dat er in 1848, 45 ingeschrevenen waren voor het leerwerkhuus, waarvan er slechts 7 *afstudeerden!* Was Petrus Waerie toen reeds begonnen als instructeur? In alle geval vinden wij de datum van hun inschrijving in de gemeente Aalter niet terug. In de registers van 1857-1866 (Boek 5 - Folio 40) vinden wij het gezin wel als bewoners ingeschreven (Dorp, huisnummer 14, sectie H) én hun latere afschrijving bij hun terugkeer naar Gent.

De samenstelling van het gezin was volgens het register:

1. Waerie Petrus wever °Gent 1806

2. De Baedts Paulina huisvrouw °Gent 1809

3. Waerie Maria zonder °Gent 1836

4. Waerie Joannes zonder °Gent 1840

5. Waerie Charles zonder °Gent 1841

6. Waerie Stephanie zonder °Aalter 1850

(Bij de telling gaven de bewoners enkel hun leeftijd op, in principe in december. Het register loopt in theorie vanaf januari, vandaar de verkeerde geboortedata van Maria, Charles en Stephanie Waerie.)

De kinderen van Petrus uit zijn eerste huwelijk (Philippe, Petrus en Ludovicus) zouden dus niet mee verhuisd zijn naar Aalter (Zij waren dan respectievelijk reeds 22, 20 en 18 jaar oud). Misschien hadden zij de ouderlijke woning in Gent reeds verlaten. Maar ook zijn tweede dochter uit zijn tweede huwelijk Joanna (12 jaar) is blijkbaar niet meegekomen.

Wat de terugkeer naar Gent betreft, vermeldt Gent als datum 4 mei 1864, terug ingeschreven komende van Aalter. Dat klopt met het Aalterse register die dezelfde datum als afschrijving vermeldt, echter alleen voor vader Petrus, moe-

Wijk, Kwartier, Dorp, Gehucht, enz. *Dorp*

Straet :

Nummer van het Huis : *141*

Nummer van orde.	NAAM.	VOORNAMEN.	AMBT, BEROEP, of STANT.	Geboorteplaats	Geboorteleg	Burgerlijken	Dagtekening	AENDUIDING	DAGTEEL
			(Men moet zorg hebben voor de werkdien ten aangezien het is van dien aard, dat men roep aan te duiden.)	aanwijzing der pro- vincie of of lande voor dengene die vriend aan het rijk syn.	Geboorteleg of OUDERDOM.	STAND.	HET INTREEDEN VAN COMMUNEN.	VAN DE PLAETS alwaar den inwooner zich gaet vestigen in geval van verandering van verblyfplaats.	NUMMERA VERTREK.
1	<i>Waarre</i>	<i>Petrus</i>	<i>wever</i>	<i>Gent</i>	<i>1806</i>	<i>schuud</i>		<i>Gent</i>	<i>1 Mei 1864</i>
2	<i>De Baet</i>	<i>Paulina</i>	<i>huwman</i>	"	<i>1807</i>	"		"	"
3	<i>Warric</i>	<i>Maria</i>	<i>sonder</i>	"	<i>1820</i>	<i>ayech.</i>		<i>Gent</i>	<i>1 Mei 1864</i>
4	—	<i>Jozanne</i>	"	"	<i>1840</i>	"		"	"
5	—	<i>Charles</i>	"	"	<i>1841</i>	"		"	"
6	—	<i>Stephanie</i>	"	<i>Alcke</i>	<i>1850</i>	"		"	<i>1 Mei 1864</i>

der Paulina en dochter Stephanie. Het register vermeldt voor Marie (nog) geen afschrijving en voor beide zonen Joannes (Jan) en Charles (Karel) als datum 25 juli 1860.

Wat Marie Waerie (°Gent 16/01/1835) betreft: zij is dus met haar ouders (in 1849?) naar Aalter komen wonen en er ongehuwd gebleven. Zij was terwerkgesteld (woonde ?) bij de familie Morthier in de Meuledreve (huidige Stationstraat) nr. 19. Vader Joseph Morthier was overleden en zijn weduwe Marie-Thérèse Vermeersch (°1795) hield met haar drie dochters (Rosalie °1822, Eugenie °1825 en Sophie °1831) een naaiwinkel open. De oudste, Rosalie hield de winkel open (beroep: naaister en winkelierster), de anderen -samen met Marie Waerie- staan als naaister vermeld. Moeder Morthier sterft op 22 maart 1867. Drie jaar nadien is Marie terug naar Gent vertrokken. Als datum van haar afschrijving in Aalter vinden we 16 mei 1870 en voor haar inschrijving in Gent 19 mei 1870. Misschien is zij wel moeten naar Gent terugkeren, doordat de winkel werd stopgezet. Zij is overleden te Gent op 4 juni 1911 op de leeftijd van 76 jaar.

Stephanie Waerie is dus blijkbaar kort na aankomst van het gezin Waerie in Aalter geboren. Vinden wij de inschrijving van het gezin niet, de geboorte van Stephanie in Aalter bewijst dat Petrus Waerie in 1849 in Aalter woonde. In de geboorteakte lezen we:

“december N° 207 Waerie Stephania

Ten jare achttien honderd negen en veertig den eentwintigsten december ten tien uren 's voormiddags, voor ons Joseph-Jean Snoeck Burgemeester beambte van den burgerlijken stand der gemeente Aeltre, is gecompareerd: Petrus Waerie oud vijfenveertig jaren wever te Aeltre wijk dorp, den welken ons ver-toond heeft een kind van het vrouwelijk geslacht geboren eergisteren ten een ure 's namiddags van hem verklaerder en van Paulina De Baets oud twee-veertig jaren zijne huisvrouw en waervan hij verklaerd heeft te willen geven de voornaam van Stephania. Deze vertooning en verklaering gedaen in tegenwoordigheid van Joseph Verbiest oud drienzestig jaren secretaris en August-Jan Verbiest oud zevenentwintig jaren schrijver beide wonende te Aeltre de vader en de getuigen hebben verklaerd niet te kennen teekenen zegge de vader en de getuigen hebben met ons dezen akte na voorlezing geteekend (getekend) A.J. Verbiest P Waerie Verbiest J. Snoeck”

Bemerk hoe de naam Waerie in de gemeente Aalter genoteerd wordt. In het Gentse bevolkingsarchief wordt *Waerie* steeds zonder laatste *e* opgetekend. Nochtans is de handtekening van Petrus duidelijk.

Het bevolkingsregister van Aalter geeft voor Jan en Karel Waerie dezelfde afschrijvingsdatum, nl. 25 juli 1860. Dat klopt alvast niet met wat de klein-zoon beweert in de levensbeschrijving.

Daarin lezen we:

“In 1856 werd Petrus Waerie als opperbaas der fabriekschool ontslagen. De armoede drong in het huisgezin en den drank maakte van den vader een duivel. Het is dan ook geen wonder, dat de kinderen welke er kans aan zagen een onderkomen te vinden, zoo spoedig mogelijk het ouderlijke dak ontvluchtten. Dit was het geval in 1858. De oudsten broeder Jan welk dan reeds op het weefgetouw werkte ontliet het ouderlijk huis en trok naar Gent. Hierdoor moest Karel de school verlaten, om zijn broeder op het getouw te vervangen. In 1861 ontliet hij ook de ouderlijke woning en kwam te Gent bij zijnen peter, als leerjongen ijzerdraaier.”

Er is niet nagegaan op welke datum Jan en Karel in Gent terug zijn ingeschreven. Dat zou wel uitsluitsel kunnen geven omtrent de juiste datum van Karels vertrek naar Gent.

Dat Karel in 1858 de school moest verlaten om zijn broer te vervangen op het weefgetouw is weinig waarschijnlijk, daar hij toen reeds 16 jaar was. De lagere school-periode eindigde op 14 jarige leeftijd, maar het merendeel van de leerlingen verliet de school op 12 jaar, het jaar van hun eerste communie (nu plechtige communie).

Het onderwijs

Volgens de wet van 1842 waren de gemeenten verplicht tenminste over één gemeenteschool te beschikken. Als gevolg van die wet besloot het gemeentebestuur een nieuw schoollokaal met woning te bouwen voor het gemeentelijk onderwijs. Dat gebouw (het vroegere gemeentehuis en huidig OCMW-gebouw) was klaar op 1 oktober 1845 en kon de jonge “meester” Leonard Frans David in dienst treden. Vanaf 1848 bezochten ook een tachtigtal behoeftige jongens en meisjes (na ingreep van de inspectie!) de gemeenteschool. Vanaf 1849 onder hen vermoedelijk ook Jan en Karel Waerie.

Toen het gezin Waerie vermoedelijk in 1849 zich kwam vestigen in Aalter waren Jan en Karel respectievelijk 9 en 7 jaar oud. We vinden ze dan ook vaak terug in verschillende *“Inschrijvingsregisters tot het bekomen van kosteloos onderwijs voor jongens. Dienstjaar...”*, zeg maar kinderen van ouders die zich geen betalend onderwijs konden veroorloven. De Waeries behoorden dus duidelijk tot deze categorie. Die lijsten werden in het begin van het schooljaar opgemaakt door de onderwijzer (L. David) en zijn ondertekend door de burgemeester (Constant Bruneel) en de secretaris (Joseph Verbiest). Ze werden ter goedkeuring opgestuurd naar de *kantonale opzichter* (onderwijsinspecteur) in Gent, Paul Kervyn (*doct. regt.*), die zijn bevestiging terugstuurde op het einde van het schooljaar (eind juni, begin juli).

Aldus vonden wij in het gemeentearchief de zonen Jan en Karel Waerie op de lijsten voor:

schooljaar	1852-'53	Inspectiegoedkeuring
	1853-'54	Inspectiegoedkeuring
	1854-'55	Inschrijvingsregister en inspectiegoedkeuring
	1855-'56	Inschrijvingsregister en inspectiegoedkeuring (alléén voor Karel)

Voor Jan (°25/02/1840) was het lager onderwijs voor schooljaar 1855-'56 al achter de rug.

Karel (°02/07/1842) komt na schooljaar 1855-'56 ook niet meer voor op de lijsten om zelfde reden.

Voor Stephanie (°19/10/1849) vonden wij de goedkeuringen (geen inschrijvingsregisters) van de onderwijsinspecteur (dezelfde Paul Kervyn) op data van 20 juli 1858, 14 juli 1859, 1 juli 1861, 22 juli 1862 en 12 juli 1863 voor de schooljaren 1857-'58 (Stephanie was 8 jaar geworden) tot 1862-'63 (in 1864 vertrok zij met haar ouders terug naar Gent). Alleen de inspectiegoedkeuring van 1860 ontbreekt. De lijsten werden opgesteld door *Soeur Coleta* (in *de wereld* Victoria De Bondt) die hardnekkig Warrie als naam bleef vermelden. De aanvrager voor kosteloos onderwijs is telkens hun vader Petrus Waerie, werkman, wonende Dorp. Er wordt bij vermeld dat de familie niet deelt in de uitreiking van de Openbare Onderstand en dat ze *Roomsch Catholijk* zijn. De naam van de geneesheer die het bewijsschrift van koepokinenting heeft afgeleverd is Dr. J.J. Snoeck. Deze dokter was de buurman van de Waeries en dat bleek van cruciaal belang om de woonplaats van de familie terug te vinden.

De woonplaats

In het reeds vermelde bevolkingsregister van 1857-1866 vinden we de familie Waerie terug met de vermelding van de woonplaats: (wijk) Dorp, (nummer van het huis) 14 Sie H. Sectie H (waarin de huidige Stationstraat van Aalter) vinden we terug op de zgn. *Popp-kaarten* (Atlas Cadastral de Belgique-Plan parcellaire de la commune de Aeltre par P.C. Popp) van rond 1860.

Marie Waerie was als naaister tewerkgesteld bij de familie Morthier, wonende ook Sectie H op nummer 19. Maar daar staat de straatnaam bij vermeld: Meuledreve. Immers, op een paar tientallen meters westwaarts van de vermoedelijke woonplaats van de Waeries stond een molen.

Later, einde jaren 1860, veranderde Meuledreve in Statiestraat, de huidige Stationstraat.

Waar zou nu de woning met huisnummer 14 in die straat gelegen kunnen hebben? Bereidwillige ambtenaren van het Kadasterkantoor in de Stationstraat

Geneente School van Aeltre.

lyst der armkinderen ingeschreven voor het schooljaar 1854-55.

De Wulf, Petrus,
 De Baets, Josephus,
 Lammes, Bernardus,
 Spilthof, Petrus, Ferdinand,
 Jans, Jan, B.
 Polans, Bruno,
 Bollenman, Eduardus,
 Bulliet, Amundus, Romanus,
 De Wulf, Ferdinand,
 De Wisselace, Ch. Louis,
 De Jaars, Auguste,
 Bollenman, Petrus,
 Bollenman, Desiderius,
 x Vanacis, Janus,
 x Vanacis, Ch.
 Vroede, Eugenius,
 Kullhys, Henricus,
 Kullhys, Desiderius,
 De Dicker, Ch. Louis,
 Egge, Peter,
 Kestelalt, Ch. Louis,
 Van der Abate, Raymondus,
 De redder, Ch. Louis,
 Gulpé, Bruno,
 Van Kerwinck, Auguste,
 De Blicke, Bruno,
 Javel, Eduardus,
 Javel, Alardus,
 D.

102 te Aalter konden dat niet achterhalen. Dan maar eens kijken naar de burens van de Waeries en wij vonden op nr 15 Snoeck Josephus, Joannes (docter) met vrouw en vijf kinderen. Veronderstelling: de begoede familie Snoeck zal dat perceel wel al een paar honderd jaar in bezit hebben (waar het huidige gebouw van G.B.-partner op staat, voorheen grootwarenhuis Unic en ijzerwaren Snoeck). Dat perceel is op het huidige kadasterplan aangeduid onder nr 535s en op de Popp-kaart onder nummer 535b! Gezien kadastrumnummers niet zoveel veranderen mogen we aannemen dat daar op nummer 15 dokter Snoeck woonde met als dichtste buurman Petrus Waerie en zijn gezin.

Naast hem? De nummering van de huizen geschiedde in die tijd bij elke volkstelling gewoon in volgorde dat men ze tegenkwam (dus niet paar langs de ene kant en onpaar langs de andere kant van de straat). Dat was het werk van de veldwachter (*de champetter*), vaak vergezeld van een huisschilder die dan direct het huisnummer markeerde. Het is dus niet zeker dat het gezin Waerie vlak naast Dr. Snoeck woonde.

Als het gezin naast Dr. Snoeck woonde, welke kant dan? Dat hangt af van welke kant (Station of Centrum) men beginnen nummeren is. Maar een eenvoudige telling van de bewoonde percelen vanaf het station deed ons besluiten dat van daar de telling moet gebeurd zijn. Gezien het perceel (nr 726) rechtover de eigendom Snoeck (nr 535b) niet bebouwd was zou het huis bebouwd door de familie Waerie met nummer 14 op perceel met nummer 531i bestaan hebben.

Daar is momenteel de CERA-bank gevestigd met als adres Stationstraat 113. Daar mag dus misschien een plakkaatje bevestigd worden met vermelding:

“Op dit perceel stond het huis waar van 1849 tot 1860 de grote Gentse volkszanger KAREL WAERIE (3 juli 1842-15 maart 1898) woonde”

Nawoord

Dat was dus mijn vuurdoop als *historisch vorder*. De zoektocht was uitermate boeiend, maar toch moet ik tot het besluit komen dat ik geen *vorderstyp* ben... Ik kwam tot het besef dat het uitspitten van zo'n ogenschijnlijk klein stukje historie vertakkingen heeft en beschouwingen oproept voor nog maandenlange studie. Dat geduld en die tijd kan ik niet opbrengen: ik zing liever de liederen van Karel Waerie dan dat ik het leven van de grootste volkszanger uit de 19e eeuw nog verder ga uitpluizen. Zin genoeg, maar ik roep liever om hulp. Die hulp heb ik al zeker bij mijn huidig onderzoekwerk ten overvloede gekregen. Zeker van mijn “gidsen” Roger Baeckelandt en archivaris en oud-leerling Fi-

lip Bastiaen, die mij bij mijn zoektocht in het Aalterse gemeentearchief hebben begeleid. Verder van Arthur Rutsaert (archieff Arthur Verhoustraete), Bart De Wilde (Archief en Museum van de Socialistische Arbeidersbeweging-Gent), Luc Stockman (langs de "Geschiedenis van Aalter" om), Erik Demoen (langs "A la vapeur, dat heet progrès!" om), Peter Laroy met eerste suggesties op basis van literatuurgegevens, Ivan Hoste (Historisch tijdsbeeld t.g.v. ons stangpoppentheater over Karel Waerie in 1995), Jos De Doncker (informatie over Leonard David) en Tania Baeckelandt (kadastrale gegevens). Aan allen mijn hartelijkste dank!

Ik besef wel dat ik een stuk uit het leven van Karel Waerie heb blootgelegd dat nog onontgonnen terrein was. Maar terecht wordt zijn levensperiode vanaf 1862 in Gent als volkszanger als de voornaamste beschouwd. Hij blijft *den Gentschen Béranger!*

Waar het mij uiteindelijk om te doen was, was aan de hand van officiële documenten bewijzen dat Karel Waerie in Aalter gewoond heeft en vooral dat hij er (net als ik...) onderwijs genoten heeft.

De Gentenaars moeten wel beseffen hoe uitermate bepalend dat voor hem is geweest voor zijn latere geprezen volkszangerscarrière. Zonder in detail te treden (want daar is ook een en ander over te zeggen) was Karels onderwijzer-Leonard David- een merkwaardige figuur. Meester David werkte hard voor zijn onderwijs en was zeer begaan om zijn leerlingen, maar daarnaast was hij ook een niet-onbegaafd en niet-onbekend dichter en prozaschrijver. Hij was gehuwd met Mathilde van Peene (inderdaad: familie van Hyppolite, tekstdichter van De Vlaamse Leeuw), op literair gebied meer bekend dan haar man en bovendien muzikaal begaafd, waarvan hij wellicht enige hulp bij zijn onderwijstaak zal gehad hebben. Dat zal misschien ook een rol gespeeld hebben in Karels schoolperiode.

Deze feiten staven mijn overtuiging dat Karel Waerie onder die weldoende invloed op jonge leeftijd de liefde en de kunde van het dichten en de muziek aangeleerd kreeg. Het heeft de voedingsbodem gevormd voor zijn latere snedige liedteksten die getuigen van een beheersing van ritme en rijm en die een uitgebreid kleurrijk woordgebruik bevatten.

Waar zou hij het elders geleerd hebben?

Volkszanger
Erik WILLE - juli 1998